

L'espai sagrat. Pedagogia espiritual de la pau*

Jordi Bonet Armengol

President de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. racbasj@suport.org

No m'és possible parlar de l'espai sagrat sense l'especial punt de vista que pot donar-hi un arquitecte. És cert que en el nostre món, només en la contemplació de les meravelles que ens ofereix la natura, els humans sovint ens sentim cridats a disfrutar del que se'ns presenta en les manifestacions que van des dels més petits als més grans fenòmens de la vida.

La Pau, el desig de pau, és un bé que és compartit per les religions. Per saludar els altres, la majoria de les llengües s'ha servit sempre de la paraula *pau*.

L'abraçada, l'apretada de mans o la besada es de fa segles un signe universal de pau, però no n'hi ha prou. Hi ha una consciència personal, per damunt del signe, que esdevingué fonamental a partir del missatge evangèlic: "Abans de presentar el teu sacrifici al Totpoderós fes les paus amb els altres".

Però la veu de la consciència ens parla en circumstàncies sovint especials. En el temps que vivim, el neguit, la pressa o els esdeveniments provoquen que no sigui propici d'escoltar-la. El silenci, la contemplació de la natura en llocs determinats, poden ajudar-nos-hi, com també l'espai sagrat. En aquesta tasca, els arquitectes hi tenim molt a fer, però això no és gens fàcil.

Hi ha grans obstacles en el camí de la pau, l'egoisme, la supèrbia, que és quelcom gairebé congènit en els humans i està estretament lligada al desig de possessió, de domini i de poder. Aquestes apetències són generalment camins que no porten cap a la pau: la pau amb un mateix i la pau amb els altres.

Hi ha uns llocs, uns espais que inspiren uns sentiments que surten del més profund de l'existència i que fan possible comunicar-los als altres, que fan possible una sintonia de pensament que pot sumar voluntats. Només en especials circumstàncies, sovint en la contemplació de la natura o en un espai sagrat, se'ns fa possible de canviar les nostres reaccions violentes.

L'ésser humà és un animal cultural. No és possible separar la cultura de la naturalesa humana. La desconfiança en l'altre ha portat a la pèrdua de confiança en nosaltres mateixos. L'aspiració vers la pau és innata en l'home, però no s'ha de confondre amb l'absència de conflictes. Les divergències culturals no han de ser motivació de conflictes, i mai un camí cap a la guerra, que és sempre una realitat terrible. Necessitem sobretot una educació personal a favor de la pau. La cultura de la pau demana una pedagogia espiritual i és possible crear espais que ajudin a assolir-ho. Les religions han creat i poden crear aquests espais. Hi ha molts exemples arreu del món i moltes persones han tingut experiències vitals en aquest sentit.

He tingut la sort de conèixer i de rebre i experimentar les idees genials d'un dels més importants mestres de l'arquitectura moderna. Em refereixo a l'arquitecte Antoni Gaudí. Aquí, a Barcelona hi ha una mostra important del seu treball.

Era un creient i tenia la capacitat de transmetre a través de la seva fe un exemple d'amor i de pau. Com a arquitecte, els seus edificis són sempre exemples d'una arquitectura viva en color i moviment. I si la vida és el contrari de la mort, també la pau és el contrari de la violència i la guerra.

Els espais religiosos o sagrats projectats per Gaudí són realment una invitació a la pau. En un primer moment, cap a un mateix, però seguidament en relació als altres. Aquests espais són un clam cap a la llum que ens allunyen de la tenebra, però no una llum que enlluerna i encega. Necessitem d'una llum que aclareixi el nostre pensament, que inspire el diàleg, el respecte, i el desig i voluntat de fer les paus.

La llum engegadora no pot encaminar cap als sentiments de pau; com tampoc el llamp ni el tro. Eren el símbol del poder del Zeus o del Júpiter dels grecs i dels romans. Ni la llum engegadora ni l'atronadora ressonància del temporal porten a la pau. Són signes del poder absolut que, si amb l'omnipotència de Déu pot aparèixer com un atribut de la divinitat, és en la justícia, la misericòrdia i el bé suprem que expressa la santedat que se'ns acosta als humans com a Pare universal i creador.

Gaudí insisteix que a l'espai sagrat hi ha d'haver la llum justa i per això projectà en el Temple Expiatori de la Sagrada Família que la llum entrés des de dalt, com en un bosc, entre el fullatge. També amb profusió de colors, que són la descomposició de la llum, que en fa vibrar els elements arquitectònics, aportant-hi un moviment que és també vida.

Sens dubte, pot semblar que la sensació del misteri ha d'acompanyar l'espai sagrat, a través del recolliment que pot aportar la penombra que podria ajudar a crear una atmosfera que encamini a assolir la pau.

Penso que l'estat d'ànim pot en unes circumstàncies ajudar-hi, però no és el millor camí. És com el silenci, que també ajuda a interioritzar a la persona i a encaminar el seu pensament cap a la pau interior. Però també uns sons apropiats –a través de la música, tant instrumental com a través del cant i de la veu humana– acompanya i propicia sentir la pau per transmetre-la als altres. La salmòdia, el gregorià, la polifonia, l'harmonia, en una paraula, generen un estat d'ànim que no ha de quedar únicament al nivell personal, sinó que s'ha d'estendre a la comunitat. Per això els intervals de silenci i l'harmonia dels sons fan multiplicar el resultat al ser compartits per molts.

En la pedagogia espiritual de la pau, els arquitectes hauríem de ser capaços d'incidir i projectar els edificis on, individualment i comunitàriament, es reuneixen els fidels. No és pas fàcil. Per un costat cal conèixer i aprofundir en el servei que se'ns exposi i se'ns demani d'acomplir per a una litúrgia i uns actes concrets. També per resoldre aspectes importants com l'acústica, per transmetre la paraula amb claredat i oferir la visibilitat de l'acció, etc. I, naturalment, tots els altres aspectes tecnològics.

Hi ha d'haver espai per acollir una comunitat i també per fer-ho a cada persona, en la meditació i la pregària individual.

Ha de ser possible, també, que la reconciliació pugui fer-se visible, ja que sense ella la pau no pot reeixir. També l'espai sagrat ha de propiciar l'acollida i el comiat, la festa joiosa i la que ajuda a suportar el dolor, que és quelcom que sempre pot afectar-nos i que és alhora expressió de la joia que ha de donar la celebració d'un esdeveniment individual o col·lectiu. La joia de convida amb els altres i del goig de la vida. En la nostra existència d'ara, com també en la que ens depara el desig de felicitat perdurable.

A vegades, un espai sagrat pot obrir-nos camí cap a la pau en una única experiència, però també sovintejar aquests llocs pot donar-nos personalment conhort i escalf, gràcies a la comunitat que ens acompanyi. És, per tant, desitjable d'aprofitar aquests espais que poden beneficiar els altres formant una comunitat esperançada que ajudi a desenvolupar i a promoure arreu aquest bé immens que és la pau.

* Aquest text és un resum de la participació de l'autor en una taula rodona sobre el tema recollit en el títol, que tingué lloc el 12 de juliol de 2004, a pròposit de l'encontre del "Fòrum de les Religions" que va celebrar-se a Barcelona dins del Fòrum de les cultures.